

Hír-Tükör

Marx Mária In memoriam Tóth János

Harminc éve, 1978. szeptember 12-én halt meg Tóth János építész-mérnök, a magyar népi építészet és műemlékvédelem egyik jelentős alakja. Nevének – kézikönyvként használt művein kívül – két szabadtéri néprajzi gyűjtemény, a Göcseji Falumúzeum és a Vasi Múzeumfalú állít emléket.

1899. december 12-én, Zalaegerszezen látta meg a napvilágot, a középiskolát Keszthelyen végezte, majd a budapesti Magyar Királyi József Műegyetemen szerzett építész-mérnöki oklevelet. Korának értelmiségéhez hasonlóan sokoldalú műveltséggel, széles látókörrel, hivatástudattal és megalkuvást nem ismerő elkötelezettséggel áldotta meg a sors. Az úgy pedig, amelynek szolgálatába ezeket a felbecsülhetetlen értékű tulajdonságokat állította, a magyar népi építészet, ezen belül főleg a Nyugat-Dunántúl népi építésze volt. 1932-től végzett ilyen irányú kutatásokat és jelentetett meg laikusok számára is jól érthető, mégis tudományos pontossággal írott, fotókkal illusztrált köteteket a népi építészet hagyományos formáiról, Göcsej és az Őrség népi építkezéséről.

1957 és 65 között az Építésügyi Minisztérium Műemléki Osztályának főmérnöke volt. Ebben az időben indultak meg a minisztérium támogatásával azok a vizsgálatok, amelyek során egységes szempontok szerint kívánták fölmérni a településszerkezetet, telekrendezést, a még meglévő műemléki értékű épületeket és épületegyütteseket az ország egész területén. A fényképek, műleírások, rajzok elkészítéséhez sok különböző szakembert találni, a munkához anyagi támogatást biztosítani, és a lankadó lelkesedést ébren tartani – nem a legkisebb tette volt szerteágazó életművének. E komplex kutatások során irányult a közfigyelem a rohamosan pusztuló népi értékekre, s tették meg az első lépéseket számbavételük, megmentésük érdekében. A régió két szabadtéri néprajzi gyűjteményének létrejöttében, terveinek kialakításában és a megvalósításában is nagy szerepet vállalt.

Bár városi főépítészként és rangos épületek tervezőjeként a műszaki tudományok művelése volt a főhivatása, s ezért kapta meg 1972-ben a tudományok doktora címet, a művészetek is jól megfértek érdeklődésében a száraznak vélt szakterülettel. Zalai Tóth János néven fametszetei jelentek meg, s talán barátjának, Egry Józsefnek hatására akvarelleket is festett, 1936-ban pedig verseskötete jelent meg *Apostolok útján* címmel.

Temetése után a Műemlékvédelem című folyóiratban kollégája, Mendele Ferenc emlékezett meg róla. Rövid mementójában harmonikus magán- és nyughatatlan, mindig újítani kész szakmai élete, „makacsságba burkolt” töretlen hite, másokat mindig lelkesítő és segítő, vitákat provokáló, de célokat adó személyisége jelenik meg, s ad követendő példát szakmai utódainak és követőinek – nekünk.

Szirtes Gábor „Él s ragyog a Vers tovább”

Búcsú Takáts Gyulától

Sokan mesteri realizmusáért dicsérték, pannon derűjéért irigyelték, a himnikus természetfestés mesterének nevezték, egy sajátos színezetű, titokzatos világ megteremtőjének tartották. Tisztelegtek a mester előtt, aki verseiben mindig képes volt közel kerülni az emberi lélekhez, aki a költői szuverenitást testesítette meg, az alkotói függetlenség és minden időkben való megőrzése programját vallotta. A Nyugat harmadik nemzedékének talán utolsó tagjaként olyan lírai világot teremtett, amely mélyen somogyi és dunántúli gyökerű, magyar és európai szellemiségű, konkrét és egyetemes horizontú, egyszerre és egyidejűleg. Mint ahogyan Takáts mestere, Berzsenyi is, kinek szelleme vezette őt egy életen át, akiről *Az igazi poézis keresése* című önálló esszékötetében tett maradandó vallomást, és akit azon irodalmi és művészeti társaság névadójául választott, amelynek alapítója és elnöke volt haláláig.

A harmónia, a tökéletesség elérésének és megteremtésének vágya hajtotta, valamilyen magasabb szintű egyensúly elérése, a „kibillent világ” állapotának helyreállítása. Mert tudta, látta, megélte (az *Öt esztendő Drangalagban* című naplójegyzetei a bizonyosság rá), hogy a társadalmi-politikai élet tele van a saját moráljával össze nem egyeztethető jelenségekkel. Mert érzekelte, hogy az emberiség már eljutott egy embertelen életformához, miután kivetkőzött a természetből és természetéből egyaránt, és – ahogyan találoan fogalmazott evilági állapotainkról – itt már „szelle-

mi és anyagi csódszag keveredik a mustok illatával". Sokat vívódott a középszerűség szinte mindenütt érzékelhető valóságos „diktatúrája” közepette, látta, hogy „lassan divat lesz a kacat a lírában, a maszat a festészetben”, hogy a zűrzavar távlata közelít rohamléptekben felénk. És sokat töprengett azon, hogy mit tehet ilyenkor a humanista, mit tehet a költő? Eltűnődött az irodalom betegségein, az idehaza tapasztalható „versinfláció”, dohogott a korabeli irodalompolitika gyakorlatán, látta a meglehetősen erős szervilizmust, fájt neki a gyenge öntudat, az értékekkel való, mindenütt tapasztalható kereskedés. Még jobban fájt neki egyesek némaságot és vakságot vállaló szerepvállalása. És persze nem állt be ezek sorába.

A korlátozott lehetőségek közepette is egy nagy ívű, kiemelkedő jelentőségű, életigenlő költészetet hozott létre. Csak látszólag építette a tagadásra a verseit, valójában visszavonult a maga teremtette érték-gazdag világba, a titokzatos Drangalagba. És ezzel kaput nyitott egy jobb, emberibb világra, egy másfajta glóbus megteremtésének lehetőségére mindannyiunk számára. Csú Fu hazája ugyanis a kívánt, a remélt, az elérni akart, a végül megteremtett és megtalált, a létezővel szemben egy másik, egy lehetséges, egy mindannyiunk által keresett és vágyott világ. Ez időtlen és határtalan. Itt meghallani a bazaltok szavát, a hegyek üzenetét. Itt Csú „a harkályok-verte fák/ jeleivel mondja tovább/ a mandulások panaszát”. Itt él, ír és rajzol a költő, a művész, itt várja őt a kő, a fű, a virág, barátsággal bólint és nyújtja ág-kezét neki az egykor általa ültetett diófa és megszólítja őt az almafavirág. Itt a könyv, a bor, a filozófia, a barátság „uralkodnak”, és ott, ahol a föld és az ég összeér, hosszú idő óta „már Csú Fu és a fák/ együtt hallgatták, írták/ a vers szavát tovább”.

Bárki beléphetett ide. Takáts Gyula bölcs, baráti mosollyal tárta szélesre e világ kapuját. Önzetlenül osztotta meg velünk értékeit. A belépők közé tartoztam magam is. És megérthettem az életút által hitelesített következtetést, miszerint hosszabb-rövidebb életünkben „csak ketten maradnak önzetlenül mellettünk. A természet és a művészet. Kell-e náluk erősebb és jobb barát. Csú Fu erre régen rájött, és így él Drangalagban”. Igen, régen rájött, és a nyolcvanas évek második felétől, miután „ráakadt egy új világhoz vezető útra” – ahogyan tanítványának, barátjának Fodor Andrásnak írta 1988-ban – lírája ugyan nehezült, de egyidejűleg tágult is az új versekkel, melyekkel több kötetében, utoljára 2007-ben ajándékozta meg barátait, az akkor 96 éves mester (*Hol is a Volt*).

Tágult tehát a költői horizont, mert nem csak a „sok-sok volt-világ” képviselői szólították meg Csut: Berzsenyi és Kölcsey, Egry és Chagall, Shelley és Hölderlin és az általa legnagyobbnak tartott Csokonai; nem csak Dániel ódáinak örökérvényű sorai adtak útmutatást számára; nem csak a „pillanat-világ” szavát volt képes ettől kezdve továbbírni az ő segítségükkel; nem is csak a „rejtett végtelen” (a friss források és a sűrű nádasok, a berkek és a mocsarak, az öreg kővek és a szép sziklák, a holt vulkánok és az élő dombságok) leírására, a világ-egész befogadására vált képessé általuk, hanem segítségükkel választ kaphatott a jelen, a Van gyötrő kérdéseire és problémáira is. Így győzedelmeskedni tudott a sivár Magányon, a félelmetes Retteneten, még a körötte ólálkodó Elmúláson is. Sőt, néha sikerült fel-felkattintania a nagy Titok zárját is, és bepillantani az ismeretlen jövőbe. Közben a világ színei egyre szürkültek, egyre sötétültek körötte, egyre kevesebb volt a fény, egyre több az árnyék, és rá-rátörtek verseiben „az egyre feketébb lilák”. Világfaggató örök válaszkérésére a szakadatlanul rátörő emlékek társaságában folytatódott, miközben „keresve mindig csak tovább/ a szőlőskertjén át/ vállal mintha érintené,/ mint hogyha a halál...” – ahogyan írta *Az árnyék üszkibe* című versében.

Aztán a belátható horizont egyre szűkült, az emberlét világa fokozatosan bezárult. Ám a költő-teremtette világban és a valóságosan létezőben is tovább élt és él a természet, változatlanul ragyog az őszi kert, és a fénylő ifjúságot idéző volt-tavaszkok emléke fénnel, ragyogással tölti be a jelent. A rügyek, a kék szirmok, a kert fölött a hold, az őszi-tavaszi keze, a lüktető élet – utolsó kötetében –, mint költeményt, viszik tovább a táguló világot, a mértant, a fizikát, a lápok, a tengerek, a sziklák és a tavak titkait, és írják tovább az új poétikát. A soha nem múló, az örökkön létező Verset. Azt, amely az emberlét tragikumával szemben halhatatlan. Mert a természet örök rendje élte tovább. Mert Shelley és Berzsenyi tovább élő szavai viszik magukkal az idő végtelen országútján. És „így él s ragyog/ a Vers tovább,/ mint mértanpontosan/ rügyekkel a világ” – írhatta *Így él tovább* című, kötetzáró versében.

Talán ez Takáts Gyula költői és emberi végrendelete számunkra. A görög művészet életlátását tükröző magatartása. Egy életstílusból kiinduló és azzal harmonizáló költészete. Hiteles „természetvallása”. A föld, az élet, a szellem világát átfogó poétai harmóniája. Ezért van és lehet ő ma is velünk, és maradhat továbbra is. Ahogyan ismertük őt: élőn, elevenen, mosolygósan, bölcsen, szeretetre méltón. Fejet hajtva, tisztelettel, megbecsüléssel, szeretettel állunk most előtte. Bölcsességet, életörömet, humánusot, emberszeretetet, természet-tiszteletet kölcsönözve tőle, aki a földi lét értelmes és szép megélésének hitével és reményével ajándékozott meg bennünket. És az elmúlt évszázad egyik legjelentősebb, a valóság lelkét megszólaltató életművével. Meg a búcsú pillanataiban felsejlő gondolattal, amivel édesanyja halálakor egykoron nyugtatgatta önmagát, és ahogyan most mi tesszük az ő távoztával, megfogalmazva, hogy talán mégiscsak vigasztalhat bennünket „szép élete és halála”. És egy másik vigaszt nyújtó érzéssel is, azzal, mintha nem is hagyott volna itt bennünket. Ellenkezőleg, mintha ismét megérintené őt (de nem a halál, hanem) az Élet, a Természet, a Művészet, az Örökkévalóság...

December 5-én, a budapesti Litea Könyvesbolt adott helyet annak a születésnapra köszöntésnek, melyet a jövő februárban 75 éves Kabdebó Tamás tiszteletére rendeztek barátai, olvasói, tisztelői. Ebből az alkalomból jelent meg a szerző 75 (Novellák, elbeszélések) című kötete, a Pannon Tükör Könyvek sorozatában, valamint a zalaegerszegi Énekmondó Együttes CD-je, Kabdebó-versek megzenésítésével. A házigazda, Bakó Annamária üdvözlő szavai után Kelemen Gyula és zenésztársai több darabot mutattak be a CD-ről, majd Péntek Imre méltatta a finom, érzékeny hangzásvilágot, mely hatásosan bontja a versek hangulati-érzelmi ívét. A több évtized terméséből válogatott novelláskötetről Pomogáts Béla irodalomtörténész, az egykori évfolyamtárs és barát – egyébként a tartalmas előszó írója – tartott élvezetes előadást. Végül az író idézte fel meglehetősen változatos helyszínekkel tarkított életútjának kerek számú születésnapjait. A kötet és a CD bemutatójára 9-én Londonban, 15-én Dublinban, a magyar nagykövetségen került sor.

SZERZŐINK

- Bence Lajos (1956; Lendva) Költő, publicista, kritikus, szerkesztő.
Bobory Zoltán (1946; Székesfehérvár) Költő, szerkesztő. Legutóbbi kötete: Tenyeremből hó hull (Lyukasóra Könyvek, 2007).
Borbás György (1938; Zalaegerszeg) Művészeti író, Zala György-kutató.
Botár Attila (1944; Veszprém) Költő, szerkesztő. Legutóbbi kötete: Félcédulák Unku-ka-gathból (Burkus József (1957; Nagykanizsa) Festőművész, újságíró, több műfajban is publikál.
Cebula Anna (1968; Szombathely) Művészettörténész, számos kiállítás kurátora.
Egly Tibor (1948; Budapest) Zongoraművész, vasúttörténész, szerkesztő.
Ferencz e. Győző (1938; Zalaegerszeg) Helytörténeti kutató, publicista.
Gaál Zsuzsa (1950; Lendvajakabfa) Költő, próza- és meseíró. Legutóbbi kötete: Kutyaélet (ÉS Kiadó, 2004).
Gábor Zoltán (1922; Zágráb) Festőművész, esszéista.
Győri Lajos (1954; Budapest) Fotóművész, szakíró, a MAFOSz elnöke.
Hegedüs Mária (1951; Salgótarján) Költő, vizuális művész. Legutóbbi kötete: Összeszőtt mezők (Magyar Műhely Kiadó, 1999).
Jász Attila (1966; Tatabánya) Költő, esszéista, szerkesztő. Legutóbbi kötete: Fékezés (Pécsi Direkt Kft., 2006).
Kara Kocsis Gabriella (Keszthely) Legutóbbi kötete: Pipitérország (Pannon Tükör Könyvek, 2006).
Kardos Ferenc (1955; Nagykanizsa) Költő, szerkesztő. Megjelent kötete: Nézz rám (Pannon Tükör Könyvek, 2006).
Keserü Katalin (1946; Budapest) Művészettörténész, legutóbbi kötete: Toroczkai Wigand Ede (Holnap Kiadó, 2007).
Király László (1954; Budapest) Zeneszerző, zenei szakíró.
Köpeczi Bócz Edit (1948; Zalaegerszeg) Történész, megjelent kötete: Az Állami Egyházügyi Hivatal tevékenysége. (Akadémiai Kiadó, 2004).
László Zsolt (1964; Székesfehérvár) Költő, legutóbbi kötete: Leszegett fejjel (Vörösmarty Társaság, 2007).
Marx Mária (1956; Zalaegerszeg) Etnográfus, muzeológus.
Melega Miklós (1972; Szombathely) Történész-levéltáros.
Mohos-Adamska Elzbieta (Csatár) Költő, megjelent kötete: Twarze gwiazd – Csillagok arcai.
Molnár Gábor (1978; Lenti) Megjelent kötete: Az emberi szívnek oltalmától távolan (szerzői kiadás, 2008).
Nagy Réka (1971; Zalaegerszeg) Kritikus, írásai különböző lapokban jelentek meg.
Paksy Zoltán (1968; Zalaegerszeg) Történész-levéltáros, legutóbbi kötete: Politikai küzdelmek Zala megyében a két világháború között (1918-1931).
Pápes Éva (1954; Szatta) Költő, kritikus, filmes szakíró. Megjelent kötete: Szavak egy hangsúlytalan világból (Pannon Tükör Könyvek, 2007).
Péntek Imre (1942; Zalaegerszeg) Költő, kritikus, művészeti író.
Szemes Péter (1979; Zalaegerszeg) Kritikus, esztéta.
Szepes Erika (1946; Budapest) Irodalomtörténész, kritikus. Legutóbbi kötete: A költő és a mítosz. Elemzések, tanulmányok (Napkút Kiadó, 2006).
Szirtes Gábor (1946; Pécs) Kritikus, esszéista, szerkesztő. Legutóbbi kötete: A folyton maradosó titok. (Pro Pannonia Kiadó, 2002).
Szoliva János (1936; Nagykanizsa) Költő, legutóbbi kötete: Szétkarcolt szavak, verses napló (Canissa Kiadó, 2007).
Varga Virág (1974; Szombathely) Prózaíró, kritikus.